

חשיבותו של פורום תקנה ד"ר יעקב חבה

"פורום תקנה" הוקם לפני שנים אחדות במטרה לטפל בהטרדות ובמעשים מיניים של בעלי מרות בציבור הדתי-לאומי. פעילותו של הפורום מעוררת כל מיני ספקות, הן במישור המשפטי ובהתנגשות כביכול עם רשויות האכיפה של המדינה, והן במישור הציבורי, בשאלות דוגמת "מי שמכם?". דבריי שלהלן לא ייתנו מענה מלא לשאלות אלה, אבל יש בהם לטעמי כדי להקהות אותן.

במישור המשפטי, כמו שפורסם, הפורום אינו פועל כגוף עצמאי המבקש לערער על סמכויות המדינה או ליטול לעצמו את תפקיד האכיפה הפלילית. אדרבה, הפורום משתף פעולה עם רשויות האכיפה, מפנה לטיפולן את המקרים המתאימים ורואה בהן כלי מרכזי ועיקרי לטיפול בעבריינות ובעבריינים. גם ההלכה היהודית מכירה בסמכותו של השלטון לטפל בעבריינות כשזו פוגעת בזולת, ועל כן גם מבחינת ההלכה חברי הפורום על גוניהם אינם רואים בעיה בפעילותן של הרשויות בתחום הפלילי.

עם זאת רשויות האכיפה מוגבלות בפעילותן. כך למשל הן אינן יכולות לטפל טיפול של ממש בעברות שחלה עליהן התיישנות, במעשים שליליים שאינם עולים לכדי עברה פורמלית, או במקרים שבהם אין די תשתית ראייתית למשל כשהקרוב מסרב או מסרבת לפנות לרשויות. בכל המקרים הללו אי אפשר להותיר את הציבור לסוגיו חשוף לפגיעות נוספות מצדו של הפוגע. מקרים אלה מתאימים לטיפול במישור הציבורי, ונדמה שזו בדיוק משימתו של פורום תקנה – להציל נפגעים פוטנציאליים נוספים ולסייע בשיקומו של מי שכבר נפגע, הכול כמובן בזהירות מרבית, שלא לפגוע פגיעה שאינה נדרשת במי שכלפיו נטען שביצע את המעשה. אמנם הפורום מעצם טיבו ואופי עבודתו אינו יכול לפעול לפי כל כללי הראיות – לא אלו של המשפט הישראלי ולא של ההלכה, אבל הוא עושה את המיטב כדי להשתכנע בצדקת התלונות ובחומרתן לפני כל החלטה ופעולה שלו.

במישור הציבורי דומני שאין הרכב העשוי לזכות בלגיטימציה ציבורית, לפחות בקרב הציבור שהוא מבקש לטפל, יותר מזה הקיים כיום בפורום תקנה. רבנים מכל גוני הקשת של הציבור הדתי-לאומי, שבעניינים אחרים יכולים שלא להסכים ביניהם, חברו יחדיו למען מטרה נעלה זו. לצדם נשים וגברים: משפטנים בכירים, אנשי מקצוע מהתחום הטיפולי ונציגים מכל רשתות החינוך הרלוונטיות.

ההכרה הציבורית נדרשת לטעמי בשני מישורים. הראשון הוא בכל הנוגע לנפגעות והנפגעים שהרכבו של הפורום נותן להם לגיטימציה להתלונן ולשטוח את מצוקותיהם. התלונה כנגד איש מרות, שפעמים רבות יש לו מעגלים רחבים

יותר או פחות של מעריצים ותומכים, איננה פשוטה כלל ועיקר. חששו של הקרבן שלא ייתנו אמון בדבריו, שלא יזכה לאוזן קשבת, שיהיה קל יותר לעטוף את הנילון בעבותות אהבה ולדחות את המתלונן, מביא רבים מהם להימנע מלהתלונן ולהותיר את מצוקותיהם בלבם פנימה. עצם קיומו של הפורום והרכב חבריו מעביר מסר לאותם נפגעים שאם אכן נפגעו, הם יכולים ואף חייבים להתלונן; הם חייבים זאת הן כלפי עצמם והן כלפי אחרים העלולים להיפגע כמותם.

המישור השני הוא ההכרה הציבורית הרחבה באמינות עבודתו של הפורום, כדי שהציבור יחוש שהשיקולים כולם ענייניים ולא אחרים חלילה. הרחקתו של הפוגע מההשפעה הציבורית שהייתה לו וממצבים העלולים להביא אותו לידי מעשים דומים תלויה בסופו של דבר בציבור שמסביבו. לפורום תקנה אין ולא יכולה להיות מערכת של הוצאה לפועל המיישמת את החלטותיו, כך שיישומן נתון כל כולו לציבור. מי שמצוי בציבור הדתי-לאומי על גווניו מבחין כי בפורום חברים חשובי הרבנים מכל הגוונים לצד משפטנים ואנשי מקצוע – הרכב שיש בו כאמור כדי להבטיח לציבור את הזהירות ואת שיקול הדעת לפני כל החלטה או פעולה.

פעילותו של הפורום אכן מהלכת על חבל דק. הלגיטימציה שלו אינה מובנת מאליה והספקות לגיטימיים. ואולם נדמה לי שהמצב ששרר לפני הקמת הפורום היה לאין ערוך טוב פחות, שכן היעדרותו של פורום מעין זה אפשרה לאותם פוגעים שבינינו להמשיך במעשיהם באין מפריע. מובן כי גם לפני הקמת הפורום וגם לאחריו רוב המחנכים, המחנכות ובעלי המרות הם אנשים כשרים וישרי דרך העושים את עבודתם באמונה ובתחושת שליחות. עם זאת יש להניח שעצם קיומו של הפורום די בו כשהוא לעצמו למנוע אחדים מאותם מקרים חריגים ונפשעים שהיו יכולים להתרחש לולא קם. ובאותם מקרים שקורים, יש לנפגעים כתובת.

לפעילותו של פורום תקנה יש לטעמי היבט נוסף. מערכת הנורמות החברתיות שלנו מושתתת יותר ויותר על נורמות פליליות ופחות על נורמות שתוקפן נובע מעצם ההיבט הציבורי-מוסרי שלהן. כך בהיעדר "אכיפה" חברתית, משתיתים נורמות בסיסיות על בסיס פלילי (ראו למשל חוקים שנחקקו לאחרונה המחייבים מעביד לאפשר לעובד לצאת לשירותים או לשבת בזמן העבודה). המשפט העברי עושה שימוש נרחב ב"אכיפה" חברתית, שלעתים יעילותה גבוהה מזו של האכיפה הפלילית על ידי מוסדותיה הרשמיים של המדינה. מובן שאין בכך כדי להמעיט מחשיבותן של מערכות האכיפה של המדינה, אבל לא כל מעשה שלילי מתאים בהכרח לאכיפה כזו. גוף כמו פורום תקנה פועל במרחב החברתי-ציבורי, ומכאן כוחו. פעילותו של גוף כזה – כשהוא זוכה להכרה ציבורית ופועל לצד רשויות המדינה ולא כנגדן – עשויה להרים תרומה חשובה הן להנחלת נורמות רצויות והן לאכיפתן.

ולבסוף חשוב להדגיש כי פורום תקנה, ככל גוף ציבורי דומה, חייב כמובן להפנים את רגישות הנושאים שהוא עוסק בהם ולטפל בהם בזהירות הנדרשת מתוך מתן סיוע מרבי לנפגע בלי לרמוס את זכויותיו ואת כבודו של הנילון. וכמאמר הרמב"ם בהקשר אחר: "ובכל יהיו מעשיו לשם שמים, ואל יהיה כבוד הבריות קל בעיניו".

ד"ר יעקב חבה הוא סגן דיקאן הפקולטה למשפטים באוניברסיטת בר-אילן וחבר
בפורום תקנה.

* המאמר נכתב לרגל השולחן העגול בנושא החוק והקהילה, 10 במאי 2010